

HERÄÄMINEN

Kate Chopin

Herääminen

Kate Chopin
Herääminen

Suomennos ja esipuhe
Raija Larvala

F A R O S

Turku 2009

Alkuteos: The Awakening (1899)

FILI – Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus on tukenut teoksen suomennostyötä.

Suomennoksen © Raija Larvala & Faros-kustannus Oy

ISBN 978-952-5710-11-3

Painopaikka: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

Faros-kustannus Oy
www.faroskustannus.fi

Lukijalle

Kate Chopin on ollut Suomessa vähän tunnettu, toisin kuin angloamerikkalaisessa maailmassa, jossa hänen tuotantonsa on uudelleen löytymisensä jälkeen kuulunut oppilaitosten kirjallisuuskurssien vakiolukemistoon. Lähes 70 vuodeksi unohdetun amerikkalaiskirjailijan novellit ja varsinkin hänen pienoisromaaninsa *The Awakening* nostettiin esiin naisliikkeen toisen aallon aikana 1970-luvun vaihteessa ja siitä lähtien sitä on pidetty varhaisen feminismin edustajana.

Teosta ja erityisesti sen loppuratkaisua on kuitenkin tulkittu ristiriitaisesti. Naisliikkeen tulkinnoissa teoksen päähenkilö on nähty esitaistelijana ja symbolina. Kriitikoiden mukaan kirjan perus-
asenne on päinvastoin kaikkea muuta kuin feministinen. Teosta on pidetty ylistyslauluna seksuaalisuudelle ja elegiana naiseudelle. Vaikka romaanissa onkin selkeitä feministisiä piirteitä, sitä ei voi pitää tendenssiromaanina, eikä Kate Chopin omien sanojensa mukaan pyrkinyt opettamaan, suosittelemaan tai neuvomaan, sillä ”taide ja teesi eivät ole yhteensopivia”. Yhdestä asiasta vallitsee kuitenkin suuri yksimielisyys: romaani on voimakas ja ihailtava taideteos.

Kate Chopin aloitti kirjailijanuransa jäätyään leskeksi 33-vuotiaana. Siihen asti hän oli ollut Oscar Chopinin, puuvillakauppiaan ja tilanomistajan, vaimo ja kuuden lapsen äiti. Kate Chopin syntyi 1850 St. Louisissa kreoliäidin ja irlantilaisen emigrantti-isän tyttärenä. Äiti, Eliza Faris, kuului vauraaseen paikalliseen sukuun. Isä, Thomas O’Flaherty, toimi menestyksekkäänä yrittäjänä ja kauppianaan, kunnes kuoli junaonnettomuudessa Katen ollessa viisivuotias. Eliza O’Flaherty ei mennyt uudelleen naimisiin vaan hoiti leskenä miehensä jättämää omaisuutta.

Katherine O’Flaherty varttui kolmen naisen kasvattamana: lempeän äidin, isoäidin sekä epäsovinnaisen ja suorapuheisen isoäidin äidin, joka otti tytön ohjaamisen erityiseksi tehtäväkseen. Hän tahtoi opettaa Katen ennakkoluulottomaksi, huomiokykyiseksi ja teeskentelemättömäksi ihmiseksi. Sellainen työstä tulikin. Hän tarkkaili elämää ja ihmisiä ympärillään, kirjoitti päiväkirjaa, muistiinpanoja ja tarinoita jo kauan ennen kuin niitä alettiin julkaista.

Vanhan Madame Charlevillen vaikutus Kateen oli suuri. St. Louis oli aikoinaan ”portti länteen” ja isoäidin äiti kertoi tytölle uskallettuja tarinoita varhaisista rajaseudun rohkeista asukkaista, yrittäjämiehistä ja -naisista. Vanhan rouvan oma suku oli aikoinaan tullut Ranskasta ja perheessä puhuttiin kotikielenä ranskaa.

Katesta kasvoi keskiverrosta poikkeava, mietiskelevä, kyselevä ja kyseenalaistava. Vaikka hän oli omapäinen ja voimakastahtoinen tyttö, hän sopeutui vallitseviin oloihin. Hän kävi nunnien pitämää katolista koulua: St. Louis Academy of the

Sacred Heart. Vaikka sen päätarkoitus oli kasvattaa tyttöistä monitaitoisia katolisia vaimoja, se oli edistysellinen koulu, joka rohkaisi oppilaitaan ajattelemaan ja keskustelemaan. Opetusohjelmaan kuului jopa viimeisimmät keksinnöt ja tieteen saavutukset. Eräs koulun opettaja, irlantilainen nunna äiti O'Meara, huomasi Katen kirjoittajanlahjat ja kehotti häntä kehittämään niitä.

Kirjoittaminen jäi kuitenkin taka-alalle, kun Kate meni 1870 naimisiin Oscar Chopin kanssa ja muutti New Orleansiin. Mieheensä kuoltua 1883 hän palasi takaisin St. Louisiin ja ystävien kannustamana alkoi suhtautua kirjoittamiseen vakavammin. Tuohon ikään mennessä hänelle oli jo kertynyt aineistoa, elämäkokemusta ja sanomisen rohkeutta. Rohkea ja perinteitä uhmaava kirjoittaja Kate Chopin oli, vaikka aloittikin varovasti. Ajan tavan mukaan hän tarjosi tarinoitaan sanomalehtiin julkaistavaksi. Hänen toisinajattelunsa ei ollut vielä radikalisoitunut ja hänen kertomuksensa kuvasivat elämää ja ihmisiä Louisianan maaseudulla. Monet ensimmäisistä kertomuksista julkaistiin nuorille tarkoitetuissa lehdissä. Hän kirjoitti myös runoja ja ensimmäisen romaaninsa *At Fault* (1890), mutta totesi ehkä itsekin, että ilmaisua oli vielä hiottava lyhytmuotoisen kerronnan parissa, mihin hän sen jälkeen keskittyikin. Maupassantin novellit olivat tehneet häneen syvän, jopa käänteentekevän, vaikutuksen. Hän myös käänsi niitä ja ne näyttävät olleen hänen omien töidensä kirjallisina esikuvina.

Chopinin elämänmakuiset novellit osoittautuivat suosituiksi ja niistä julkaistiin kaksi kokoelmaa *Bayou Folk* (1894) ja *A Night in Acadie* (1897). Var-

sinkin *Bayou Folk* otettiin innostuneesti vastaan. Novellit loivat Kate Chopinille maineen Louisianan paikalliskirjailijana ja muutamat kriitikot näkivät hänessä aineksia enempäänkin. Kertomuksissa onkin sellaista universaalia otetta, joka irrottaa ne paikasta.

Novellikokoelmien saama menestys rohkaisi Kate Chopinia kirjailijana. Se sai hänet suhtautumaan kirjoittamiseen entistä kunnianhimoisemmin ja ilmaisemaan ajatuksiaan entistä suoremmin ja rohkeammin. Paikalliskirjailijan asema ei tyydyttänyt häntä, hän tähtäsi korkeammalle. Varsin viisaasti Kate Chopin kirjoitti aiheista, jotka parhaiten tunsivat. Enimmäkseen hänen kertomuksensa käsittelivät aikalaisnaisten elämää ja kohtaloita, pelkistetyimmillään pieninä oivaltavina välähdyksinä. Naisen vapaa tahto ja valinta olivat yhä useammin hänen aiheinaan. Hän kirjoitti sekä sovinnaisista ja alistuvista naisista että rohkeista ja uhmakaista, jotka valitsivat itse oman tiensä. Hän kirjoitti myös naisista, jotka lyhyen kapinointivaiheen jälkeen saavuttivat elämässään tasapainon. Hänen toteava, moralisoimaton ja hyväksyvä tapansa suhtautua elämän ilmiöihin sai aikaan sen, että joskus hän sai tarjota kertomuksiaan usealle lehdelle, ennen kuin ne julkaistiin. Joitakin ei julkaissut mikään lehti, koska niitä pidettiin liian realistisina ja ajalle epäeettisinä. Jotkut päätoimittajat vaativat häntä muuttamaan kertomuksiaan ja pehmentämään niiden realismia.

Kate Chopinin taiteellinen kunnianhimo, menestyksen tuoma itsetunto ja muutaman alan ammattilaisen kannustus saivat hänet ryhtymään kirjailijanuransa haastavimpaan ja rohkeimpaan hank-

keeseen: kirjoittamaan pienoisromaniaan *The Awakening*. Se ilmestyi 1899 ja aiheutti skandaalin. Todennäköisesti kirjailija oli odottanut sen jollakin tavalla kohauttavan, mutta ei ollut varautunut siihen paheksuvaan hälyyn ja murskakritiikkiin, jonka romaani sai osakseen. Sen suorasukainen ja moralisoimaton suhtautuminen naisen seksuaalisuuteen ja äitiyteen oli liikaa aikalaisille. Harvassa olivat ne kriitikot, jotka kirjaa kiittivät. Muutamat tunnustivat sen taiteelliset ansiot, mutta tuomitsivat sen moraalittomana. Aikana, jolloin kirjallisuuden päätehtävänä oli opettaa ja antaa ylevää esimerkkiä ja naisen päätehtävänä oli olla äiti ja vaimo, kirjan päähenkilö, Edna Pontellier, ei saanut ymmärtämystä. Kirjallisuuden, varsinkin naisen kirjoittaman, piti olla moraalisesti kohottavaa ja idealismin sävyttämää. Amerikkalaiset eivät olleet valmiita Chopinin tarjoilemaan naisen intohimoon. Vierasmaalaiselle naiselle se olisi ehkä helpommin suotu, mutta Edna oli amerikkalainen vaimo ja äiti, joka rikkoi sääntöjä eikä edes osoittanut katumusta. Kate Chopinia kehoitettiin palaamaan kertomustensa pariin kirjoittamaan ”sulokkaista henkilöistä”. *The Awakening* vaiettiin unohduksiin ja Kate Chopin suljettiin kirjallisuuspiirien ulkopuolelle.

Romaanin tyrmäävä vastaanotto järkytti ja masensi Kate Chopinia. Hän oli mahdollisesti tavoitellut itselleen asemaa rohkeana kirjallisena tienraivaajana, mutta toive ei toteutunut. Hän osui johonkin, mihin ei ollut tähdännyt. Odottaessaan malttamattomana romaaninsa julkaisemista hän oli kirjoittanut kertomuksen *The Storm*, jossa hän kuvasi aistillisuutta ja seksuaalisuutta vielä avoimem-

min ja suuremmin. Tämä oli se suunta, johon hän todennäköisesti olisi ollut viemässä kirjallista ilmaisuaan. Hän näki seksuaalisuuden luonnollisena osana ihmisyyttä. Kertomus jäi kuitenkin julkaisematta, ja se olisikin luultavasti ollut liikaa sekä kriitikoille että lukijoille. *The Awakening* jäi Chopinin viimeiseksi laajemmaksi työksi, sillä sen jälkeen hän ei kirjoittanut kuin muutaman novellin. Hän kuoli jo 1904 ja loukatulla kirjailijankunnialla saattoi hyvinkin olla siihen vaikutusta.

Naisen asema ja oikeudet patriarkaalisisessa yhteiskunnassa olivat 1800-luvun lopulla julkisen keskustelun ja kirjallisuuden aiheina myös Pohjois-Amerikassa. Kate Chopin oli tutustunut laajasti kirjallisuuden klassikoihin ja aikalaiskirjallisuuteen, myös eurooppalaiseen. Hän piti myöhemmin St. Louisissa kirjallista salonkia ja laati kirjallisuusarvosteluja. Niitä hän kirjoitti mm. Zolan ja Ibsenin tuotannosta. Kate Chopinia voisi sanoa Pohjois-Amerikan Minna Canthiksi, niin samanlaisia ja samanaikaisia näiden naisten elämänvaiheet olivat, niin samanaiheista tuotanto, vaikka erojakin on. Molemmat alkoivat kirjoittaa vasta jäätyään leskeksi, molemmat olivat kiinnostuneita maailman menosta, ajan aatesuuntauksista, darwinismista, lääke- ja sielutieteen saavutuksista, jopa spiritismistä – ja ihmisistä yhteiskunnallisten muutosten keskellä. Kate Chopin oli kuitenkin romanttinen realisti ja tarkkailija, joka ei ollut kiinnostunut sosiaalisesta näkökulmasta vaan ihmisluonteesta. Minna Canth oli yhteiskunnallinen kannanottaja, julkifeministi ja puritaani. Kate Chopin piti etäisyyttä aikansa naisaktivisteihin ja muihin yhteiskunnallisiin uudistajiin eikä esiintynyt julkisesti asian puolesta. Naiset oli-

vat joka tapauksessa kummankin tuotannon keskiössä.

Kate Chopinille on kuitenkin leimallista aistillisuus ja luonnon läsnäolo. Varsinkin pienoisormaanisissa *The Awakening* on sensuellia runoutta, tuoksua, ääniä, valaistuksia ja tunteja. Kirjailijan vahvuuksia ovat niukka ilmaisu ja muutamin vedoin ja sanoin saavutettu osuva ihmiskuvaus ja tunnelma. Jo aikaisemmissa novelleissaan Chopin oli peiteltyemmin ja lyhyemmin osoittanut käsitystään, että naiset ja miehet olivat perustarpeiltaan samanlaisia olentoja. Sen ajan naisellisuuden säännöt vaativat kuitenkin kainoutta ja pidättyvääsyyttä. Kate Chopin uskalsi osoittaa, että naisten yhteiskunnallinen vapautuminen aikaisemmista tiukoista rooleista merkitsi vapautumista myös erotiikan alueella. Hän alkoi olla viisissäkymmenissä, hän tahtoi osoittaa mihin pystyi. Hän otti polttavaksi aiheekseen naisen heräämisen olemaan oma itsensä, itsensä toteuttamisen yleensä ja seksuaalisen itsensä toteuttamisen erityisesti. Sen rohkeaksi tulkiksi hän valitsi Edna Pontellier'n. Mutta olivatko Ednan siivet tarpeeksi vahvat? Oliko ”itsensä toteuttaminen” erotettavissa muusta elämästä?

Aikalaiset ottivat romaanin yksioikoisen tosisaan. Heitä järkytti Ednan ”itsekkyyys”. Itsekkyyden ja uhrautuvaisuuden teemat vaihtelevat Chopinin novelleissa. Hän käy vuoropuhelua naisen valintojen ja mahdollisuuksien välillä ja eräs puheenvuoro on *The Awakening*. Romaanisissa Chopin näyttää yhdistävän kaiken naisen elämästä aikaisemmin käsittelemänsä: avioliiton, äitiyden, vapauden, vastuun ja seksuaalisuuden. Amerikkalaisessa kirjallisuudessa oli kyllä käsitelty avioeroa, uskonto-

muutta ja seksuaalisuutta, mutta yleensä kaksinaismoralismin hengessä ja viettelijätär sai yleensä rangaistuksen. *The Awakening* onkin ”erilainen” amerikkalainen romaani ja lähempänä eurooppalaista kirjallisuutta. Se enteilee modernismia.

Kate Chopin vaikuttaa romaanin kertojalta ja, päinvastaisista vakuutteluistaan huolimatta, antaa kirjailijanaanensä välillä kuulua. Hän kirjoittaa Ednasta ymmärtävästi, mutta samalla toteavasti, tiettyä etäisyyttä pitäen. Chopinin teksti on yksinkertaista, selkeää ja todentuntuista mutta samalla monitulkintaista. Hän antaa suoria ja epäsuoria vihjeitä ja jättää lukijan poimimaan ne. Läpi koko tekstin kulkee deterministinen pohjavirta, joka henkii kosmista yksinäisyyttä ja väistämättömyyttä. Romaanin alkuperäinen nimi olikin *A Solitary Soul*. Vaikka Ednaa ei voi pitää Kate Chopinin *alter ego*-na, on hänen tunnoissaan ja teoissaan niin paljon samoja elementtejä kuin kirjailijan omassa henkilöhistoriassa, että hän lienee sijoittanut Ednaan jotain omasta itsestään.

Chopin kuvaa Ednan heräämisiä, hapuilua ja etsintää, mutta onko se vain kypsymätöntä, narsistista kipuilua ja lopullinen kasvu jää saavuttamatta? Mitä Edna tekee väitetyllä, juuri löytämällään minuudella? Edna ei ole traaginen henkilö siten, että hän taistelisi ja häviäisi: hän näyttää jäävän oman itsensä ja eroottisuutensa vangiksi. Hän ei tunnu löytävän tasapainoa eikä omasta itsestään tai ympäristöstään mitään, mihin voisi kiinnittyä ja minkä varassa elää. Täydellinen vapaus johtaa täydelliseen yksinäisyyteen. Kuvaako Chopin feminismin riemuvoittoa vai sen harhakuvitelmia ja ylilyöntejä? Edna näyttää hetkeksi nousevan oman elämänsä

subjektiksi patriarkalisessa yhteiskunnassa, mutta ovatko vapaus ja tiedostaminen arvaamattomia välineitä tottumattomissa käsissä? Toiveen ja todellisuuden, vapauden, vastuun ja sitoutuneisuuden vaikea yhteensovittaminen on ikiaikainen ongelma. Mitkä ovat naisen mahdollisuudet? Määrääkö Luonto lopulta naisen olemisen ehdot? Onko Edna uhri vai voittaja – vai kumpaakaan? Kate Chopin ei kerro, hän kertoo vain mitä Edna Pontellier’lle tapahtuu. Hän heittää taiturillisesti kiven ilmaan ja jättää lukijan tekemään oman päätelmänsä siitä, mihin se putoaa.

Raija Larvala

Herääminen

K

Kate Chopinin
Herääminen on

herkkä kuvaus neworleansilaisen naisen elämästä ja hänen havahtumisestaan tiedostamaan naiseutensa, seksuaalisuutensa ja avioliittonsa uudella tavalla.

Kun romaani ilmestyi vuonna 1899, aikalaiskritiikot tuomitsivat sen armotta moraalittomaksi ja paheksunta peitti alleen teoksen kaunokirjallisen taidokkuuden.

Kate Chopinin aistillinen teos löydettiin uudelleen 1960-luvulla, jolloin se nostettiin naiskirjallisuuden klassikoksi.

978-952-5710-11-3

www.faroskustannus.fi

Kansikuva:

James Jacques Joseph Tissot: Dans la serre,
Art Renewal Center® www.artrenewal.org
Kansi: Mari Siipola

FAROS